

PSYCHOLOGIE U NÁS A JINDE

ŽIVOTNÉ JUBILEUM VÝZNAMNÉHO SLOVENSKÉHO PSYCHOLÓGA PRÁCE

Z oficiálnych informačných zdrojov sa možno o jubilantovi dozvedieť:

Jozef Daniel, narodený 14. 6. 1922, Krivá, okres Dolný Kubín, študoval odbor psychológie na FF UK v Bratislave v rokoch 1942–1947. Titul PhDr. získal na tej istej fakulte r. 1947 a vedeckú hodnosť CSc. r. 1961 v Slovenskej akadémii vied. Zamestnaný bol v Čs. ústave práce v Bratislave a t. č. pracuje ako vedúci oddelenia inžinierskej psychológie Ústavu experimentálnej psychológie SAV. Zameranie: psychológia práce, inžinierska psychológia.

Domnievam sa, že odborná verejnosť vie o našom jubilantovi podstatne viac ako sú tieto informácie z adresára čs. psychológov. Jednako by som chcel pri tejto príležitosti niektoré úseky z činnosti a života dr. Daniela pripomenúť, iné akcentovať, ba čo-to aj prezradiť.

Ak dnes navštívite obec Krivú na prekrásnej Orave, akiste zapochybujete o oprávnenosti konštatovania, že náš jubilant pochádza z rázovitej slovenskej dediny. A predsa to ešte nedávno bolo tak. Navyše maloroľnícka usadlosť, v ktorej J. Daniel vyrastal, poznačila osobnosť tamojších ľudí istými špecifikami.

Nechcel by som tu rozvádzať, čo u nás, na Slovensku, znamená byť Oravcom. Pripomínam, že v prípade dr. Daniela to znamená predovšetkým pohrdáť meštiactvom. Do sociálneho nazerania slovenského človeka z horniakov (a Orava tu má akoby zvláštne postavenie) patria nielen opätovné návraty domov, ale aj intímny vzťah k slovenskej prírode. No azda najvýraznejšou črtou sa tu stáva akási civilizačná frustrácia. Ak sa dnes, t. j. z odstupu rokov, hráme v ústave na „civilizačné prekáračky“, t. j. vyťahujeme spomienky, kto z nás kedy po prvý raz jedol rožok, či banán, videl mesto, mal podľa miery šité šaty ap., dr. Daniela v tom málokto prekoná. To nie sú taľafatky, to je priblíženie pohnútok detského veku, ktoré rozhodovali o životnej dráhe schopných jedincov slovenskej dediny vtedajších rokov. Túžba byť niečím sa tu rovnala snahe vedieť niečo. Nitriansky gymnazista J. D. túto skutočnosť plne potvrdil. Demonštruje ju mimochodom aj dnes svojimi hlbokými vedomosťami z latinčiny a gréčtiny, ktoré patria k duchaplným „kultúrnym vložkám“ našich spoločenských posedení.

Spomínaná gnostická motivácia životnej dráhy viedla J. D. v pohnutých vojnových rokoch k vysokoškolskému štúdiu. Neutrúfam si túto výnimočnosť vzhľadom na Oravu odhadnúť kvantitatívne, no je mi známe, že jeho vedomostno-kultúrne napredovanie sledovalo vtedy celé rodné okolie. Keďže štipendium nedostačovalo, vypomáhal si kondiciami a neskôršie pracoval ako vedecká pomocná sila. Hoci je to subjektívny a možno aj predpojatý pohľad, chcel by som mu pripísať ako zásluhu, že v rámci študijnej kombinácie slovenčina-filozofia sa nakoniec špecializoval na psychológiu. Stal sa tak príslušníkom prvej, málopočetnej generácie profesionálnych slovenských psychológov, ktorých činnosť sa viazala na existenciu vtedajšieho Psychotechnického ústavu v Bratislave, nejskoršie Čs. ústavu práce. Tu som dr. Daniela spoznal, ako praktikant tohto ústavu, aj osobne, hoci ešte len úradne. Z neskoršieho štúdia tohto úseku vývoja psychológie na Slovensku môžem však usúdiť, že aj pre dr. Daniela sa pôsobenie na tomto pracovisku stalo profesionálne profilujúcim. Poradenská činnosť prerástla do aktivít na úseku psychológie práce, ktoré sa stali neskôršie pre neho dominujúcimi. K údaju o profesionálnom vykryštalizovaní treba do-

dať aj informáciu z oblasti tak povediac psychologicko-sociálnej zrelosti. Oženil sa s pracovníčkou tohto ústavu a stal sa otcom dvojčiek.

Po niekoľkoročnom pôsobení vo Výskumnom ústave stavebníctva prichádza dr. Daniel r. 1956 do novozaloženého Psychologického laboratória SAV s poslaním rozvinúť výskum v oblasti psychológie práce. Pomerne rýchlo prenikol do prúdov biologicky akcentovanej psychológie reprezentovanej vtedy u nás pavlovovskou metodológiou a hneď sa aj pustil do experimentovania. Vypracoval kolektívny výskumný projekt merania únavy u rušňovodičov, ktorý sa realizoval prevažne vo forme terénneho výskumu. My, čo sme sa na ňom zúčastnili, nikdy nezabudneme na týždne, ktoré sme strávili v družnej práci i relaxácii v žilinskom či spišskom železničnom depe, alebo aj priamo v kabínach elektrických lokomotív. Možno povedať, že sme si tam prolongovali naše študentské roky; v prestávkach medzi meraniami rušňovodičov sme súťažili medzi sebou o dosiahnutie maximálnych výkonov. V našich improvizovaných laboratóriách padli možno československé alebo aj svetové rekordy v percepčnej pohotovosti, tappingu, Stroopovej skúške a i. Môžem azda prezradiť, že aj v tejto oblasti dr. Daniel vynikal a tam, kde sa šampiónom stal niekto iný, provokoval novú súťaž. Je to hriech, že registračné záznamy z týchto našich psychologicko-výkonnostných „prekáračiek“, ktoré možno pokladať za jedinečné výskumy, sa niekde zapatrošili. Známe sú len publikácie z vlastného výskumu, za ktoré dr. Daniel a kolektív dostal r. 1957 cenu Predsedníctva SAV, čo bolo v histórii našej Akadémie vôbec prvé takéto ocenenie psychologickéj činnosti.

V r. 1963 vyšla monografia dr. Daniela „Psychológia práce“. Ak toto dnes konštatujeme, žiada sa priklincovať, že to bola u nás prvá príručka psychológie práce vychádzajúca z marxistickej metodológie. O jej edičnom význame svedčí fakt, že recenziu na ňu napísal sám prof. Doležal; mne prichodí len pripomenúť, že jednoznačne dopadla v prospech dr. Daniela. Konečne neskoršie roky potvrdili užitočnosť tejto knižky ešte výraznejšie. Nepriamo to dokazujú fakty, že 4000-ový náklad bol v krátkom čase rozobratý a že dnes sa táto knižka veľmi ťažko zháňa.

V tejto súvislosti sa žiada vyzdvihnúť aj odbornopopularizačnú činnosť nášho jubilanta. Pravdepodobne ani sám nedokáže uviesť presný počet prednášok a diskusných vystúpení, ktoré mal v rôznych výrobných podnikoch, inštitúciách, školeniach ap. K dispozícii sú však publikované state a viac-menej aj vystúpenia v masmédiách, z ktorých možno pre budúceho historika avizovať vývod, že dr. Danielovi patri isté prvenstvo aj v rozširovaní poznatkov z psychológie práce v podmienkach rozvoja socialistickej spoločnosti u nás, resp. na Slovensku.

Na pôde psychologického pracoviska SAV zaznamenal dr. Daniel významný odborný rast. Postupne sa jeho profilácia začala špecifikovať na oblasť inžinierskej psychológie a tak po prebudovaní Psychologického laboratória SAV na Ústav experimentálnej psychológie SAV r. 1963 stáva sa tu vedúcim oddelenia inžinierskej psychológie. V experimentálno-výskumnej činnosti sa koncentroval so svojím tímom na psychologické aspekty poloautomatizovanej výroby a sám na výskum pracovných pohybov, ako o tom svedčí celý rad odborných prác a referátov na odborných podujatiach.

V týchto rokoch dochádza k rozšíreniu jeho vedecko-organizačnej činnosti. Okrem funkcií v ústave vykonáva záslužnú vedecko-organizačnú prácu v Slovenskej psychologickéj spoločnosti, v Slovenskej vedecko-technickej spoločnosti, v redakčných radách časopisov, v Socialistickej akadémii Slovenska a i. Stáva

sa propagátorom práce ústavného tímu na domácich a zahraničných podujatiach, ako aj študijných pobytoch, z ktorých tu treba spomenúť predovšetkým trojmesačný pobyt vo Švédsku r. 1970. Výrazným úspechom vedecko-organizačnej činnosti dr. Daniela bolo zorganizovanie slávnostného valného zhromaždenia Slovenskej psychologickkej spoločnosti pri príležitosti 50. výročia založenia KSC (pozri publikáciu J. Daniel, red., *Psychológia pri budovaní socialistickej spoločnosti*, Bratislava, Vyd. SAV, 1972) a usporiadanie sympózia s medzinárodnou účasťou „Psychologická analýza práce operátora“ r. 1972 v Smoleniciach.

Dr. Daniel je naozaj mladým päťdesiatnikom. Mladým nielen pre triezvy štýl života, tvorivú prácu v mladej discipline, ale domnievam sa, že aj pre inú okolnosť: ako príslušník prvej, to znamená, toho času už relatívne staršej generácie slovenských psychológov, zvolil si miesto v aktivitách relatívne mladších generácií slovenských psychológov.

Doterajšie prenikavé výsledky jeho práce vo vedecko-výskumnej oblasti, úspechy na úseku vedecko-organizačnom, jeho záslužná pedagogická činnosť, ako aj ideovo-politický profil a erudícia i jeho charakterové vlastnosti jednoznačne podčiarkujú, že naša psychologická obec má v dr. Danielovi významného protagonistu.

Pri príležitosti jeho polstoročného jubilea, ktoré ho postihlo ako prvého z nás, mu želáme zo srdca veľa zdravia a ďalšie úspechy v práci a v osobnom živote.

Damián Kováč

Bibliografia prác dr. Jozefa Daniela, CSc.*)*Knižné publikácie:*

1. Psychológia práce, 1963, Práca.
2. Psychologické aspekty pracovného zácviku, Práca, 1967.
- Casopisecké práce:*
1. Sebahodnotenie školskej mládeže. Psychologický zborník, 1947, č. 3-4.
2. Sebahodnotenie a povahové typy. Psychologický zborník II/1948, č. 3-4, str. 187-196.
3. Práca betónovej miešačky (časová štúdia). Technická práca, 1953, č. 12.
4. Plnenie koša betónovej miešačky (časová štúdia). Stavba, 1954, č. 11-12.
5. Zisťovanie únavy rušňovodičov psychofyziologickými metódami. Psychologické štúdie II, 1960, str. 66-97.
6. Cu privire la organizarea si problemale munci in domeniul psihologiei in republica cehoslovaca. Revista de psihologie, 1960, č. 1.
7. Aparatúra na časovú mikroanalýzu pracovných úkonov (v spolupráci s Valterom). Československá psychologie, 1961, č. 1, str. 50-52.
8. Časová mikroanalýza niektorých pracovných úkonov. Psychologické štúdie III, 1961, str. 115-134.
9. Mikroanalýza pohybov pri obsluhu poloautomatov v experimentálnych podmienkach. Psychologické štúdie IV, 1962, str. 103-133.
10. Uplatnenie poznatkov psychológie práce pri prestavbe školy. Článok v zborníku: Psychologické otázky pri prestavbe našej školy. Štátne pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1951, str. 91-101.
11. Problematika pracovnej výchovy vzhľadom na pracovné miesto v poloautomatizovanej výrobe. Sborník referátov zo seminára o prof. orientácii. Štátne pedagog. nakladateľstvo, 1961.
12. Psychomotorické tempo a jeho vzťah k pracovnej činnosti človeka. Psychologické štúdie V, 1963, 153-169.
13. Anticipácia zraku pri jednoduchých opakovaných pohyboch a priebežná registrácia pohybových mikroelementov. Psychol. štúdie VI, 1964, 121-140.
14. Novšie metódy analýzy pohybov, Čsl. psychologie, 1964, 3, 256-265.
15. Psychická záťaž v poloautomatizovanej a automatizovanej výrobe. Čsl. hygiena, IX., 1, 1964, 11-15.
16. Variabilita senzomotorickej reakcie ako ukazovateľ stavu CSN. Psycholog. monografie I., 1, 106-113.
17. Psychologičeské voprosy formirovanja dvigateľnych navykov pri obsluživanii poluavtomatov. Studia psychologica, VII., 1965, 43-70.
18. Simultaneous registration of movements mikroelements in EMG, Studia psychologica, VII, 2, 158.
19. Analysis of the work of an operator in automated production. Studia psychologica 7, 1965, 319-320.
20. Simultaneous registration of movement mikroelements in EMG. Studia psychologica, 7, 1965, 158.
21. Aparatúra na časovú mikroanalýzu pracovných úkonov. Čsl. psychologie, 1961, 1.
22. Príspevok psychológie práce k zvyšovaniu produktivity práce. Sborník prejavov z celoštátnej konferencie spoločenských vied, Praha 1962.
23. In legatura en probleme teoretice si metodologice ale psihologiei. Revista de psihologie, 1962, 2.
24. Vzťahy medzi človekom a strojom v modernej výrobe. In: Základy vedeckej organizácie práce. Práca, 1967, 230-245.
25. Nová metóda registrácie pracovných úkonov. Podniková organizace, 1962, č. 6.
26. Effects of Training on Simple Motor activity. Studia psychol. 1966, 8, 148-154.
27. Psychologické aspekty pri pracovných štúdiách. Podniková organizace 1966, 5, 214-215.
28. Vzťahy medzi teóriou a praxou v psychológii práce. Psychol. v ekonom. praxi, 1966, 1-2, 10-12.
29. Vzťahy v systéme človek-stroj. Sborník ved. organiz. práce. Práca, 1966, 124-139.

*) Podľa podkladov autora J. D.

30. Effect de la vitesse de presentation de stimuli et de la charge psychique sur le decodage de l'information. *Studia psychol.*, 1967, 9, 68–69 (spoluautor M. Striženec).
31. Experimental research into some aspects of the operator's activity I. *Studia psychol.*, 1967, 9, 106–119 (spoluautor M. Striženec).
32. Einige Ergebnisse arbeits- und ingenieurspsychologische Forschungen in der ČSSR. *Probleme und Ergebnisse der Psychologie*, 1967, 20/21, 99.
33. Metódy pracovného zácviu. *Štúdie a materily CSVÚP*, 1967, 4, 28–45.
34. Speciálne otázky nácviku pohybov v experimentálnych podmienkach. In: *Súčasný problémy psychológie učenia a výchovy*, Bratislava 1968, 109–116.
35. Analýza práce operátora v chemickom priemysle. *Studia psychologica*, Vol. X, 1968, 1, 26–31 (spoluautor).
36. Niektoré koreláty Stroopovho testu interferencie. *Čsl. psychologie*, XII., 1968, 3, 282–287.
37. Problémy psychologickéj analýzy práce a profesiografie. *Syntéza*, roč. I., 1968, 1, 13–17 (spoluautor).
38. Možnosti modelovania práce operátora. *Československá psychologie*, XII, 1968, 6.
39. Modelierung der psychischen Belastung der Tätigkeit des Bedieners in der automatisierten Produktion. In: *Arbeitspsychologie und wissenschaftlich-technische Revolution*, Berlin, 1968, 301–308.
40. Psychológia práce, jej miesto v modernej výrobe a prínos pre inžinierov. *Psychológia ako súčasť predmetov spoločného základu na vysokých školách neuniverzitného smeru*. Brno, 1968, 25–28.
41. 50 rokov psychológie práce na Slovensku. *Syntéza*, 1968, 3, 122–124.
42. Zmienosť reakcji senzomotorycznej jako wskáznik stanu ośrodkowego układu nerwowego. In: *zagadnień psychologii przemysłowej*. Warszawa, 1968, 123–131.
43. Experimental Research into certain aspects of operator's activity II, *Studia psychologica*, IX., 1967, č. 3, 205–211.
44. Život a práce handlovského baníka na začiatku prvej päťročnice. *Vlast. zborník IV.*, 1968, Banská Bystrica, str. 37–60.
45. Investigation of an operator's characteristics by means of factorial analysis. *Studia psychol.*, XI., 1969, 1, 10–22 (spoluautor).
46. Further variants of Sroop's interference test. *Studia psychologica*, 1969, 4.
47. Performance in an interference test an some changes in the vegetative functions, *Studia psych.*, 1969, č. 4.
48. Humanizačné faktory v automatizovanej výrobe. *Zborník z konferencie o ved. organizácii práce a pracovných štúdiách*, Bratislava, 1969, 226–247..
49. Psychologické problémy pri montážnych prácach. *Zborník: Interné montáže*, Bratislava, 1969, 73–89.
50. Ergonómia v službách konštrukcie nových strojných zariadení. *Technická práca*, 1969, č. 6, 23–27.
51. Problémy psychológie práce, inžinierskej psychológie a ergonomiky. *Inžinierska psychológia z hľadiska konštruovania*. Dom techniky, 1969, str. 1–10.
52. Možnosti psychologickéj expertízy v súdnictve. *Právny obzor*, 1968, 7, 618–621.
53. Psychologické aspekty hodnotenia pracovníkov. *Psychologie v ekonomické praxi*, 1968, 2, 104–105.
54. Aktuálne otázky inžinierskej psychológie. *Psychologie v ekonomické praxi*, 1968, 1, 44–45.
55. Achievement in the Stroop Interference Test in relation to profession. *Studia psychologica*, XII, 1970, 2, 99–102.
56. Psychologické otázky pracovného zácviu. In: *Psychologie práce v teórii a praxi*, Brno, 1970, 177–192.
57. Some psychological approaches for determining mental load. *Resumes 4th International Congres Ergonomie*, Strasbourg, 1970, 28.
58. Laboruntersuchung einiger Fähigkeiten des Operateurs in der automatisierten Produktion. In: *Ergonomics in Machine Design (Vol. 1)*, Genève, 1970, 63–68.
59. Correlations among various forms of secondary load and personality. *Studia psychologica*, 12, 3, 1970, 244–245 (spoluautor Škodáčková).
60. Psychologická analýza práce a profesiografia. In: *Psychologická analýza práce a profesiografia*, Bratislava, 1970, 1–35.

-
61. Effect of various degrees of mental load on activation level. *Studia psychologica*, 12, 1970.
  62. Analysis and rating correlates of an operator's activity in automated production, *Studia psychol.* XIII, 1971, 3, 252–256.
  63. Novšie prístupy k výskumu psychickej záťaže, *Syntéza*, 1971, 3–4, 99–101.
  64. Analysis of some characteristics of a group of apprentices from a chemical concern, *Studia psychol.* XIII, 1971, 1, 73–78 (spoluautor M. Stríženec).
  65. Analýza práce operátora na rôznych stupňoch automatizovanej výroby, *Studia psychologica*, 1971, XIII, 4, 326–332 (spoluautor M. Stríženec a F. Puffer).
  66. Psycholog a jeho profesia. In: *Psychológia a zdravý vývin osobnosti* (red. O. Kondáš a kol.), Bratislava, 343–355 (spoluautor J. Koščo).
  67. Ergonomika, jej význam, náplň a najnovšie problémy, *Syntéza* 1971, 1, 34–36.
  68. Psychická záťaž a pracovný proces, *Svet vedy*, 11, 608–611.